

MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARNI HARAKATLI VA SPORT O‘YINLARIGA O‘RGATISH

Isomiddinova Bonu Sherali qizi

Navoiy davlat pedagogika instituti

Jismoniy madaniyat fakulteti Sport faoliyati (Kurash) yo‘nalishi talabasi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.12597271>

Annotatsiya. Ushbu maqolada maktabgacha yoshdagi bolalarni harakatli va sport o‘yinlariga o‘rgatish, ularni shu orqali jismoniy sog‘lomlashtirish yoritilgan.

Kalit so‘zlar: Harakatli o‘yin, bolalar, sport o‘yinlari, yo‘riqchi, qoida.

TRAINING PRESCHOOL CHILDREN IN ACTIVE AND SPORTS GAMES

Abstract. This article describes the training of children of preschool age in active and sports games, thereby improving their physical health.

Key words: Action game, children, sports games, guide, rule.

ОБУЧЕНИЕ ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА АКТИВНЫМ И СПОРТИВНЫМ ИГРАМ

Аннотация. В статье описано обучение детей дошкольного возраста активным и спортивным играм, способствующее укреплению их физического здоровья.

Ключевые слова: Активная игра, дети, спортивные игры, пособие, правило.

Maktabgacha ta'lim tizimini yanada takomillashtirish, rivojlantirish va tubdan isloh qilish, moddiy-texnik bazasini mustahkamlash, maktabgacha ta'lim tashkilotlari tarmog'ini talabga mos ravishda kengaytirish, malakali mutaxassis kadrlarga bo‘lgan ehtiyojini ta'minlash, bolalarni maktab ta'limiga tayyorlash rejasini tubdan yaxshilash, ta'lim-tarbiya jarayoniga zamonaviy ta'lim dasturlari va texnologiyalarni tadbiiq etish, bolalarni har tomonlama intellektual, axloqiy, estetik va jismoniy jihatdan rivojlantirish uchun shart-sharoitlar yaratish maqsadida Prezidentimizning «2017-2021 yillarda maktabgacha ta'lim tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida»gi PQ-2707-sonli qarori (29.12.2016 y.), bir PQ-3276-sonli qarori (15.09.2017y), «Maktabgacha ta'lim tizimini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida»gi PQ-3261-sonli qarori (09.09.2017 y.), «O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta'lim vazirligi faoliyatini tashkil etish to'g'risida»gi PQ- 3305-sonli qarori (30.09.2017 y.) tasdiqlandi. Joriy hujjatlar maktabgacha ta'lim tashkilotlarida ilg'or horijiy tajribani hisobga olgan holda bolalarni har tomonlama intellektual, estetik va jismoniy rivojlantirish sharoitlarini yaratish, maktabgacha ta'limda ta'lim berish sifatini oshirish ta'lim-tarbiya jarayoniga jahon amaliyotida keng qo'llaniladigan zamonaviy ta'lim dasturlari va texnologiyalarini joriy etish imkoniyatini yaratadi.

Harakatli o'yin haqida asosiy tushuncha - tarixiy tashkil topgan ijtimoiy voqea, mustaqil faoliyat turi, kishiga xosdir. O'yin faoliyati juda ham turli-tumandir: o'yinchoqlar bilan o'ynaladigan bolalar o'yinlari, stol o'yini, doira bo'lib o'ynaladigan o'yin, harakatli o'yinlar, sport o'yinlari. O'yin o'zi-o'zini bilish vositasi, o'yin-kulgi, dam olish, jismoniy va umumiy ijtimoiy tarbiya vositasi, sport vositasi bo'lishi mumkin. O'yin madaniyati elementi sifatida jamiyatni barcha madaniyati va kishilarning har xil ehtiyojlari bilan rivojlanadi: o'yin- kulgi, dam olishda, ma'naviy, aqliy va jismoniy kuchni rivojlanishida katta o'rin egallaydi.

O'yin faoliyati nafaqat madaniyatni bir elementi hisoblanadi, balki u bolalar va o'smirlarni tarbiyalashda ham foydali vosita hisoblanadi. U har doim maqsadga yo'naltirilgan va turli-tuman maqsadli yo'l-yo'riq hamda asoslangan harakat bilan o'ziga xos xususiyatni ko'rsatib turadi. O'yin faoliyati ko'proq mehnat bilan umumiylikka ega, ayniqsa bolalik davrida. Biroq o'yin jarayonida hayotiy ehtiyojlarni qondirish uchun kishi moddiy boylikni yarata olmaydi. O'yin-juda ham quvnoq jo'shqin faoliyatidir, shuning uchun u yoshlar va bolalar bilan tarbiyaviy ish olib borishda katta boylik kasb etadi. O'yinni turli tumanligi katta-kichiklar orasida ayniqsa o'smirlar va bolalar o'rtasida eng keng tarqalgani bu harakatli o'yinlardir. Harakatli o'yinlarni o'ziga xos fazilati o'yinni mazmuni harakatni rolini yorqin ifoda qilish hisoblanadi (yugurish, sakrashlar, uloqtirish, otish, to'pni uzatish va ilib olish, qarshilik ko'rsatish va b.q). Bu harakatlantiruvchi harakatlanish uni mazmunini asoslab beradi (mavzu, g'oyasi). U o'yinda qo'yilgan maqsadga erishish yo'lida, turli-tuman qiyinchiliklarni, to'siqlarni yengib o'tishiga yo'naltiriladi. Harakatli o'yinlarni orasida haqiqatdan ham harakatli o'yinlar va sport o'yinlari bilan farq qiladi. Haqiqatan ham harakatli o'yinlar o'ynovchilarning o'zlarini ixtiyoriy ravishda o'rnatilgan, maqsadga shartli ravishda erishishga yo'naltirilgan, o'zida ongli ravishda tashabbuskorlik faoliyatini mujassamlashtirgan bo'ladi. O'ynovchilarning maqsadga erishishda faol harakatlantiruvchi harakat talab qiladi, uni bajarishi o'ynovchilarni o'zlarining ijod qilishiga va tashabbuskorligiga bog'liqdir (nishonga tezda yugurib borish, nishonga tez otish, "Raqibiga" tez va epchillik bilan yetib olish yoki undan qochib ketish yark). Bolalar maktabgacha ta'lim tashkilotlarida harakatli o'yinlarni tashkil etish va o'tkazish. Tarbiyachilar, yo'riqchilar harakatli o'yinlarni tashkilotchisi va rahbarlaridir. Biz quyida ular uchun harakatli o'yinlarni tashkil etish va o'tkazish qoidalari xususida batafsil ma'lumot berib o'tamiz. Yuqorida ta'kidlaganimizdek, harakatli o'yinlar bolalarni jismoniy jihatdan o'qib-o'sishlariga, chiniqishlariga organizm va umumiy ish qobiliyatlarining yanada mustahkamlanishni yordam beradi. Bolalarga harakat faoliyatining xilma-xil sharoitlarida erkin harakat qila olish imkonini bera oladigan zarur bilimlarni berish va ulardan kerakli harakat malakalarini hosil qilish lozim. Ularda turmush faoliyatiga yordam beradigan aqliy va irodaviy hislatlarni tarbiyalash zarur. Bundan tashqari, bolalarda turli o'yinlarga, jismoniy mashqlarga, shuningdek, kun tartibiga rioya qilishga qiziqish uyg'otish, harakatli o'yinlarni mustaqil ravishda tashkil qilish va o'tkazish uchun zarur bilim va malakalar hosil qilish shart. Ularni o'tkazishdan tarbiyachi yoki yo'riqchi tashkilotchilik va tarbiyaviy roli juda ma'suliyatlidir. O'yinni to'g'ri tanlash va bolalar bilan to'g'ri o'tkazish juda muhim ahamiyatga ega. Ammo o'yin turini tanlashning o'zi hamma vaqt ham tarbiyaviy vazifani bajaravermaydi. Bunday harakatli o'yinlar tashkil qilish va o'tkazish tarbiyaviy ahamiyatga ega bo'lishi juda muhim. O'yin rahbari bolalarni yaxshi bilgan, har bir o'tkaziladigan o'yinining mazmuni va qoidasi bilan mufassal tanishgan, o'qitish jarayonida esa yuksak pedagogik mahoratini namoyish qila olgan taqdiridagina har bir o'yinni ta'lim-tarbiya nuqtai nazardan to'g'ri yo'lga qo'yish mumkin. Tarbiyachi-yo'riqchi o'yinlarni o'rgatish jarayonida pedagogikani didaktik tamoyillaridan foydalanishi va ularning doimo amalga oshirilishiga erishish lozim. Yo'riqchi tarbiyalanuvchilarga yoki bolalarga o'yinni o'rganish jarayonida, uning mazmuni, vazifalarga va qoidalarini tushuntirib beradi. O'yinga ongli munosabatda bo'lish, uni to'g'ri o'rgatish o'z xatolari va muvafaqiyatlarini to'g'ri tushinishi, harakatlarini o'rtoqlarining harakatlariga taqqoslab tahlil qilish imkoni beradi. O'yinning o'tkazish uchun bolalardan hakamlar hakamlarning yordamchilarini tayinlamoq lozim. Yo'riqchi bolalar tushunib qiladigan harakatlar ularda

o'rgatadigan ko'nikmalarini tarbiyalashga yordam berishi kerak. Yo'riqchi bolalar o'ynini qiyinchiliklarini yengish bilan bog'langan holda, uni sekin-asta murakkablashtirib borishi lozim. Bu bolalarning irodasini mustahkamlaydi. Yo'riqchi o'yinni o'tkazishga kirishishdan oldin o'yinga aniq vazifalarini belgilab chiqadi, bu vazifalar bolalarning yoshiga ya'ni ularni bajarishga qurbi etadigan bo'lishi maqsadga muvofiqdir. O'yinni tashkil qilish va o'tkazishda imkon boricha bolalarning tashabbuskor bo'lishiga erishish va o'yinda faol ishtirok etishlari uchun ularni rag'batlantirib turish xam yaxshi samara beradi. Bolalar ijodiy faollik ko'rsatib o'yin o'ynar ekanlar, tashkilotchilik qobiliyatiga ega bo'lib, tarbiyalanmoqdalar. Bir maqsad yo'lida o'rtog'iga yordam berish, mustaqil ravishda yoki o'rtoqlari bilan birga, biror masala yuzasidan qaror qabul qilishi ijodiy tashabbuskorlik namunasi hisoblanadi. Agar bolalar o'yinni ilgariroq o'zlashtirib olgan bo'lsalar, o'yin paytida ularning faolligi yana ham ortishi mumkin. O'yin paytida bolalarning faol bo'lishi tarbiyachining o'yinni o'tkazishga qanchalik tayyorgarligiga bog'liqdir. Ma'lumki, har bir o'yinning o'ziga xos xususiyatlari va qiyinchiliklari bo'ladi. Yo'riqchilarimiz shuni yaxshi bilishlari kerakki, to'siq yoki qiyinchiliklarni yengish bilan bog'liq bo'lmagan, ya'ni ancha-muncha kuch-quvvat sarflanishni talab qilmaydigan o'yinlar bolalarda qiziqish uyg'otmaydi. Juda oson yoki aksincha, haddan tashqari og'ir o'yinlar ham qiziqarli o'tmaydi, ular bolalarni zeriktiradi. Yo'riqchi o'yinlarni o'rgatishda dastlab osonlaridan boshlab, asta-sekin qiyinlariga o'tishi lozim. Oddiy va guruhga bo'linmasdan o'ynaladigan o'yinlar oddiy o'yinlar hisoblanadi. Bunday o'yinlarni o'ynash oson. Guruhlarga teng bo'lishib o'ynaydigan o'yinlar sal murakkab va juda murakkab o'yinlardir. Bunday o'yinlarning qoidalari boshqa o'yinlarning qoidalariga qaraganda qiyinroq bo'ladi. Shu boisdan ham tarbiyachilar yoki yo'riqchilar hamma vaqt yengil o'yinlardan murakkab o'yinlarga, tanish o'yinlardan notanish o'yinlarga o'tishi ko'zda tutishlari kerak. Shunda bolalar o'yinga qiziqadilar. Yangi o'rganiladigan o'yinlar turiga ko'ra tanish o'yinlarga o'xshash bo'lishi kerak. Ammo bunday o'yinlarda ham bolalarga noma'lum bo'lgan qoidalar va ba'zi bir harakatlar mavjud bo'ladi. Shunday qilib, o'yinlar asta-sekin murakkablasha boradi. Bu esa bolalarda yangi harakat ko'nikmalarini hosil qilishga va ilgari o'rgatilgan texnika elementlarini takomillashtirishga yordam beradi. Harakat ko'nikmalarining shuningdek, o'yinda ilgari ortirilgan bilimlarning puxta o'zlashtirishga erishish uchun mashqlarni doimo takrorlab va mustahkamlab borish zarur. Ammo ha deb bir xil o'yinlarni takrorlayverish ham maqsadga muvofiq emas. Yo'riqchi bolalar o'ynini doimo tekshirib borishi lozim. Shunda o'yindagi kamchiliklar va xatolarni aniqlash hamda ularni o'z vaqtida to'g'rilash mumkin bo'ladi.

O'yin davomida bolalar sport o'yinlari texnikasining umumiy talablariga javob beruvchi to'g'ri ko'nikmalarni egallaydilar. Bu ko'nikmalar ko'pincha o'yinlarni qayta o'rganishni istisno etadi va maktabga tayyorlanish uchun muhimdir. Bolalarning o'yinlarni puxta o'zlashtirishlari ularga bu o'yinlardan boshqa joylarda mustaqil ravishda foydalanish imkoniyatini beradi.

REFERENCES

1. «2017-2021 yillarda maktabgacha ta'lim tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida»gi PQ-2707-sonli qarori (29.12.2016 y.), bir PQ-3276-sonli qarori (15.09.2017y),
2. «Maktabgacha ta'lim tizimini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida»gi PQ-3261-sonli qarori (09.09.2017 y.),

3. «O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta’lim vazirligi faoliyatini tashkil etish to‘g‘risida»gi PQ- 3305-sonli qarori (30.09.2017 y.)
4. M.X. Tadjieva S.I Xusanxodjaeva Maktabgacha ta'limda maktabgacha ta'lim jismoniy tarbiyasi nazariyasi va metodikasi 2017 y. Toshkent. Iqtisod Moliya.
5. Normurodov A.N. Jismoniy tarbiya. O'quv qo'llanma. T.: 2011.
6. Usmonxo'jayev T.S. va boshq. 500 xil harakatli o'yinlar. O'quv qo'llanma. T.: O'qituvchi. 2005.
7. M.N. Umarov Gimnastika. O'quv-qo'llanma. Toshkent 2015.
8. Tulenova. X,Xo'jayev.P, Xo'jayeva. H. Meliyev.Maktabgacha ta'lim jismoniy tarbiyasi nazariyasi va metodikasi. T; Iqtisod-Moliya 2012 y, O‘quv qo'llanma.
9. Mahkamjonov.K, Salomov.R,Ikromov.I Maktabgacha ta'lim jismoniy tarbiya nazariyasi va metodikasi. O'quv qo'llanma T; Iqtisod- Moliya 2008y
10. Abdullayev A., Xankeldiyev Sh.X. <<Maktabgacha ta'lim jismoniy tarbiyasi nazariyasi va metodikasi» O'quv qo'llanma-T.: O'zDJTI nashriyoti 2005.-B.
11. Rasulov.Z.O' "Maktabgacha ta'limda jismoniy tarbiya" O‘quv qo‘llanma 2024y.